

subjective reasons, which is a socio-political phenomenon that reveals more possibilities for the analysis of terrorism and finding ways to deal with it.

Key words: *terrorism, assassinations, displays of terrorism, globalization of world economy, destructive sense of justice.*

Стаття надійшла 22 січня 2014 р.

УДК 340.12

У. О. Цмоць

ОНТОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Розглянуто поняття юридичної практики як філософської правової категорії. Охарактеризовано юридичну практику як різновид соціальної практики та практики як такої. Спроектовано структурні взаємозв'язки, характерні для практики у цілому, на юридичну практику як на сформовану в суспільстві діяльність соціальних суб'єктів, що забезпечує найбільш ефективне і оптимальне досягнення цими суб'єктами бажаного суспільного чи особистого результату.

Ключові слова: *практика, діяльність, юридична практика, онтологія.*

Постановка проблеми. Система філософських категорій – людина, суспільство, буття, суспільна свідомість, виробництво, праця, діяльність, культура, відносини тощо – сприяє філософсько-теоретичному пізнанню суспільства, що, своєю чергою, дає змогу пізнати і зрозуміти, а, можливо, і спрогнозувати майбутнє. «Пізнання суті та тенденції розвитку конкретно-історичного суспільства, по-перше, допомагає правильно поставити конкретну суспільну проблему, і, по-друге, дає орієнтир в науковому пошуку її розв'язання» [1, с. 396]. Юридична практика належить до системи філософських категорій і є частиною культури суспільства. Вивчення матеріалів юридичної практики формує уявлення про конкретні правові ситуації, економіку, політику країни, державний та суспільний устрій в різні періоди її розвитку, соціальне та правове становище населення. Однак, розглядаючи юридичну практику як певний вид суспільної діяльності, дослідники недостатньо розкрили її сутнісний зміст, не висвітлили її як філософську категорію, що охоплює всі рівні наукового пізнання, – онтологію, гносеологію, аксіологію, антропологію та праксеологію.

Стан дослідження. Практично кожен учений-теоретик, який здійснює дослідження у галузі юриспруденції, більшою чи меншою мірою застосовує поняття юридичної практики, оскільки вона є скла-

довою правової реальності і без чіткого її визначення неможливо осмислити та охарактеризувати правову життєдіяльність людського суспільства в цілому.

У розумінні юридичної практики виникають певні розбіжності. Одна група правників під означеною категорією вбачає лише юридичну діяльність (С. Гусарєв, О. Тихомиров, І. Дюрягін, В. Кнапп). Представники іншого підходу пропонують юридичну практику розуміти як досвід юридичної діяльності (С. Алексєєв). Ще одна група учених зазначає про юридичну практику як про сформовану в суспільстві діяльність соціальних суб'єктів, яка забезпечує найбільш ефективне і оптимальне досягнення цими суб'єктами бажаного суспільного чи особистого результату з використанням набутого досвіду (О. Зайчук, Н. Оніщенко).

Юридичну практику у правовій системі України досліджував М. Кагадій, який спробував поєднати теоретичну і практичну частини загальної юридичної практики на конкретних прикладах діяльності судових і правоохоронних органів, а також доводив, що «юридична практика є одним із засобів, необхідних для узагальнення юридичної діяльності, реального та об'єктивного світосприйняття» [3, с. 9].

Мета статті – осмислення поняття юридичної практики як філософської категорії, демонстрація певного її бачення, сукупності уявлень (або знань) про те, що таке юридична практика за суттю та змістом, яка мета її існування, соціальна цінність і призначення, у яких формах функціонує, тобто виявлення онтології юридичної практики як одного з філософських аспектів.

Виклад основних положень. Як філософська категорія, юридична практика є носієм певних якісних ознак і предметом мислення, має інформаційно-смысловий вимір.

Розглянемо онтологічний підхід до розуміння феномена юридичної практики, проаналізуємо її загальні соціальні характеристики та внутрішні сутнісні властивості.

Юридична практика як різновид соціально-історичної практики має характерні риси, притаманні будь-якій практиці загалом.

З одного боку, «практика – діяльність людей, що забезпечує існування і розвиток суспільства, насамперед, об'єктивний процес матеріального виробництва, що становить основу життя людей, а також революційно-перетворююча діяльність соціальних спільностей людей і всі інші форми практичної суспільної діяльності, що ведуть до змін світу» [3, с. 397]. Практика – універсальна, предметна, цілеспрямована, активна суспільно-історична людська діяльність. Тобто практика вважається

діяльністю людей, що спрямована на перетворення світу, адже вона цілеспрямована та осмислена, передбачає прагнення одержати конкретний результат і наявність системи засобів, яка використовується для досягнення цього результату. А оскільки людина – субстанція свідомо, суспільна та матеріальна, то і зміни вона здійснює у трьох площинах – матеріально; на певному конкретно-історичному етапі розвитку суспільства та за допомогою і в межах відповідних суспільних відносин і свідомо.

З іншого боку, слід чітко розмежувати практику і діяльність.

«Практика об'єднує діяльність і суспільні відносини в єдине ціле, конкретно-історичний процес. Не протиставлення чи безоглядне ототожнення діяльності та суспільних відносин, а принцип єдності – непорушна методологічна настанова пізнання суспільства як системи» [1, с. 410].

Практику можна розглядати як результат діяльності людей, а діяльність – як «засіб, умову, рушійну силу і джерело формування соціальності» [1, с. 400]. Водночас як філософська категорія діяльність є проявом соціальної активності. Розглянемо це детальніше.

Під діяльністю розуміють процес взаємовпливу людини і навколишнього середовища для досягнення людиною визначеної нею мети відповідно до її потреб. При цьому людина є активною діючою стороною, вона виступає ініціатором змін і їх споживачем, оскільки всі зміни спрямовані для задоволення її потреб. «Людина діє, спираючись на свої знання про предмети та явища, їхні властивості, причинні зв'язки, закономірності, тощо; а сама ці знання вона здобуває, розширює, поглиблює завдяки діяльності» [4, с. 67]. І, проявляючи свою соціальну сутність, тобто, будучи членом суспільства і не існуючи поза ним, обмінюється набутими знаннями з іншими та закріплює їх (ці знання) у колективному досвіді. Отож, діяльність є соціальною.

«Людська діяльність будь-якого роду охоплює: задум, реалізацію і результат. Задум же складається з мети, цінності і плану. Мета відповідає на запитання: що треба зробити?» [3, с. 466].

На сучасному етапі розвитку діяльність як така, крім застосування специфічних професійних та інших навиків, має передбачати узгодженість дій всіх її учасників, готовність до діалогу та налаштування на результат. Лише тоді перетворення навколишнього природного та соціального середовища відповідно до зростаючих потреб людини і суспільства (тобто практичне перетворення всієї суспільної системи) матиме прогресивний, позитивний і творчий характер.

«Із всіх форм діяльності основні – матеріально-виробнича, соціально-політична з перетворення суспільних відносин та інститутів і діяль-

ність із відтворення і розвитку людини. Саме в матеріально-виробничій, політичній, духовній сферах діяльності здійснюється практичне перетворення всієї суспільної системи. Сукупність об'єктивних зв'язків між ними становить суть суспільної системи і визначає закони її існування й розвитку. Суспільні відносини виступають як форми суспільної діяльності, визначають характер, мету, напрям і соціальний зміст суспільної діяльності» [1, с. 401].

Є багато різновидів практики: власне стільки, скільки є форм людської діяльності. Одним із таких видів і є соціальна практика. У процесі її функціонування конкретний соціальний суб'єкт розвивається і змінює суспільство, використовуючи суспільні інститути, організації та установи, впливаючи на систему суспільних відносин. Зокрема соціальна практика охоплює систему правових відносин суспільства, процес і механізм правового регулювання, набуває юридичних властивостей і трансформується у новий самостійний вид соціальної практики – юридичну. У стабільному розвинутому суспільстві, де панує верховенство права, правовідносини між його членами є стабільними, урівноваженими та врегульованими загальноприйнятими нормами. У суспільстві ж, яке знаходиться на перехідному етапі, коли демократичні інститути та інші демократичні елементи співіснують з залишками тоталітаризму та командно-адміністративної системи, учасники юридичної практики можуть або піддаватися надлишковому суб'єктивізму, або лобіювати інтереси певних груп, або тлумачити конкретні нормативно-правові приписи в інтересах конкретних осіб.

Будь-яка практика об'єднує низку складових: 1) те, на що спрямована дія (вплив), матеріальний предмет пізнання і практичного впливу з боку людини, будь-який предмет думки, дослідження, художнього відображення тощо (**об'єкт**); 2) те, що діє, особа, інституція чи специфічне соціальне утворення (наприклад, держава), за якими право визнає здатність бути носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків (**суб'єкт**); 3) те, заради чого здійснюється дія, стан у майбутньому, котрий можливо змінити щодо теперішнього та якого варто, бажано або необхідно досягти, бажана кінцева точка процесу чи дії людини (**мета**); 4) те, що одержують після завершення дії, підсумок, наслідок (**результат**); 5) те, як (послідовність операцій та їх характеристика) здійснюють дію (**спосіб**); 6) те, за допомогою чого її здійснюють (**засіб**).

Отже, практика – це дія суб'єкта на об'єкт із певною метою та застосуванням спеціальних способів і засобів для одержання матеріального результату.

Розглянемо, які структурні взаємозв'язки між цими складовими виникають під час юридичної практики.

Об'єкти – способи життєдіяльності людей, тобто у випадку юридичної практики це – події і дії, що мають юридичне значення; правові відносини, що виникають у сфері функціонування державних інститутів; правові відносини, що виникають між державними органами, фізичними і юридичними особами.

Суб'єкти – органи й установи юридичної спрямованості, їхні службові і посадові особи; учасники: особи, що залучаються до здійснення тієї чи іншої сторони юридичної практичної діяльності. «Суб'єктами юридичної практики виступають члени суспільства, які мають свої потреби, бажають досягти поставлених цілей та вступають для цього у відносини з іншими особами чи соціальними установами» [5].

Виявляючи та використовуючи власне юридичну складову, в структурні взаємозв'язки включаються юридичні дії і операції – зовні виражені соціально перетворювальні акти суб'єктів, що тягнуть за собою певні юридичні наслідки; юридичні операції – комплекс юридичних дій, об'єднаних єдиною метою і спрямованих на вирішення окремого завдання в межах юридичного процесу.

Результат – підсумки юридичних дій, досягнення обраних цілей, їх закріплення у правовому акті-документі (нормотворчому, правозастосовному тощо) певної юридичної форми.

Засоби – юридичні інструменти, за допомогою яких досягається мета (спеціально-юридичні і технічні, матеріальні й інтелектуальні, прості і складні тощо). «Під засобами розуміють допустимі правом предмети і явища, за допомогою яких забезпечується здійснення правової діяльності на досягнення поставленої мети й отримання бажаного результату. Серед правових засобів можна виділити наступні види: загальносоціальні – моральні норми, соціальні правила; технічні – інструменти, прилади тощо; спеціально-юридичні – угоди, правові норми, принципи інше» [5].

Способи – конкретний шлях досягнення мети під час використання засобів і за наявності конкретних умов і передумов (загальносоціальні, юридичні, технічні). Це «певні шляхи досягнення поставленої мети з використанням конкретних засобів за наявності відповідних умов діяльності» [5].

Методи – сукупність способів і засобів, за допомогою яких досягається мета, так званий алгоритм діяльності.

Отож, юридична практика – це вплив учасників юридичної практичної діяльності на правові відносини, що виникають між держа-

вними органами, фізичними і юридичними особами, за допомогою спеціальних дій, операцій та методів з отриманням певних правових наслідків. Юридична практика виконує соціальні функції і зберігає свою цілісність як правове явище. Але, коли з визначенням об'єкта, суб'єкта, мети і результату правового процесу проблем, як правило, не виникає, то за вибору алгоритму дій чи інструментарію досягнення мети можливий значний суб'єктивний вплив учасників зазначеного виду практики через їх мотивацію і моральні засади.

Висновки. Отже, юридична практика – підвид соціальної практики, який охоплює окремих самостійний сегмент у правовій системі суспільства, пов'язуючи в одне ціле правові норми, приписи, суб'єктивні права і юридичні обов'язки, правові ідеї і ухвалені на цій основі рішення та забезпечуючи функціонування й розвиток правової системи держави. У перехідному суспільстві з його багатовекторністю та багатовимірністю, коли держава переживає складний і затяжний період набуття статусу правової та перетворення суспільства в демократичне, наявні недосконалі система державного управління та судова система, непрофесійність державних топ-менеджерів, політична корупція та лобіювання певних інтересів у парламенті, відсутність національних лідерів і слабкість інститутів громадянського суспільства, юридична практика, напевне, найбільше зі всіх різновидів соціально-історичних практик, зазнає цих негативних впливів і викликів. І саме тому слід глибоко аналізувати її структурні елементи, складові, взаємозв'язки між ними та вивчати можливості її удосконалення загалом.

---

1. Філософія: підручник / за заг. ред. М. І. Горлача, В. Г. Кременя, В. К. Рибалка. – Х.: Консум, 2000. – 672 с.

2. Кагандій М. І. Юридична практика в правовій системі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / М. І. Кагандій. – К., 2005.

3. Основи філософських знань: філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: підручник / М. І. Горлач, Г. Т. Головченко, І. М. Жиленкова, В. Г. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.

4. Філософія: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. С. П. Щерби. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.

5. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 688 с.

Цмоць У. А. Онтологія юридической практики

Рассмотрено понятие юридической практики как философской правовой категории. Охарактеризовано юридическую практику как разновидность социальной практики и практики в целом. Спроектированы структурные

взаимосвязи, характерные для практики в целом, на юридическую практику как на сложившуюся в обществе деятельность социальных субъектов, обеспечивающей наиболее эффективное и оптимальное достижение этими субъектами желаемого общественного или личного результата.

Ключевые слова: практика, деятельность, юридическая практика, онтология.

Tsmots U. O. The juridical practice ontology

The article deals with the system of philosophical categories – person, society, life, etc. – contributes to the philosophical and theoretical understanding of society. Juridical practice belongs to the system of the philosophical categories and is a part of the culture of the society. Studying the Juridical Practice materials gives impression about the specific legal situation, the economy, policy of the country, the social and legal status of the civil society state.

The designation of the article is comprehension of the concept of juridical practice as a philosophical category.

The juridical practice as a form of social and historical practice has the characteristics inherent in any general practice.

The juridical subject is developed and changing society, during the operation of a particular social practice, using social institutions, organizations and formations and affecting the system of social relations.

Any practice includes a number of components: 1) to whom the action is directed (object); 2) one who acts (subject); 3) the reason for which the action is performed (aim); 4) what is obtained at the end of the action (result); 5) how to carry out the action (method); 6) then by means of what the action is happening (means).

Practice – is the subject of the action on an object with a specific purpose and use of the special methods and means to obtain tangible results.

The juridical practice is a participant's legal impact on the legal relations arising between government agencies, individuals and legal entities with the help of special actions, operations and methods to obtain the legal consequences. Thus, the practice of law performs social functions and retains its integrity as a legal phenomenon.

Also, the juridical practice – a subspecies of social practice, which occupies a separate segment in the legal system of the society, combining into one legal rules, regulations, subjective rights and legal obligations, the legal idea and accepted on the basis of their decisions and ensuring the operation and development of the legal system. The juridical practice in the transitional society undergoes negative influences and challenges. That's why the structural elements that make existing relationships between them and explore the possibility of general improvement should be deeply analyzed.

Key words: practice, activity, juridical practice, ontology.

Стаття надійшла 01 квітня 2014 р.